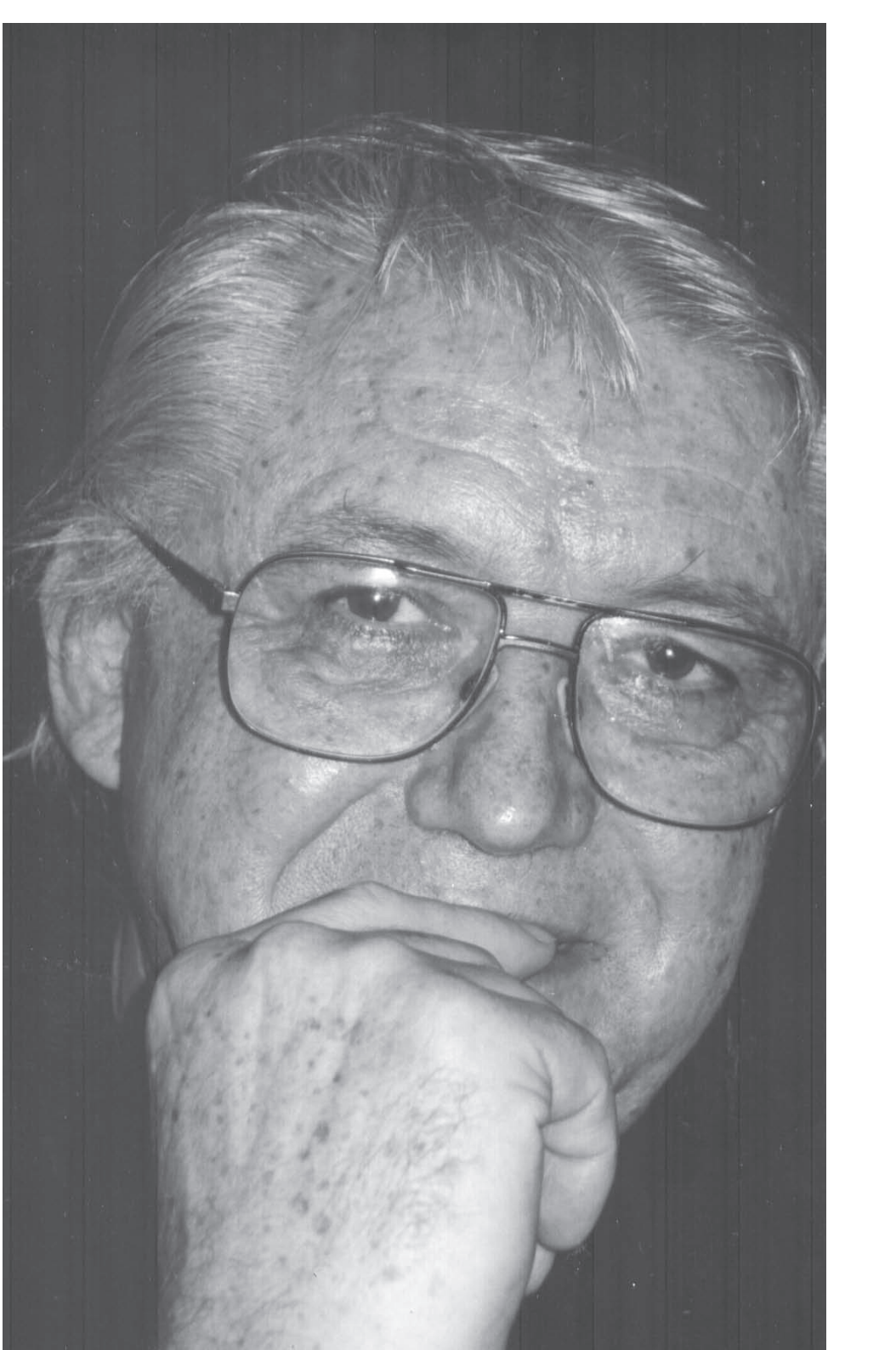

laura pavel

*Antimemoriile
lui Grobei*

Colecția BIBLIOTECA IDEEA EUROPEANĂ – ESEU
Coperta I – MAGRITTE
Portret de Aura CHRISTI
Coperta de Cristian NEGOI

Editor: Andrei POTLOG
Director economic: Mihaela DAVID
Lector: Aura CHRISTI
Tehnoredactor: Mihaela EFTIMIU

ISBN 978-973-1925-85-1

© Editura Fundației Culturale IDEEA EUROPEANĂ
2010

Laura Pavel

Antimemoriile lui Grobei

Eseu monografic
despre opera lui Nicolae BREBAN

Ediția a II-a
revăzută și adăugită

Editura Fundației Culturale IDEEA EUROPEANĂ
București
2010

LAURA PAVEL s-a născut în 19 octombrie 1968 la Deva. Este licențiată a Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția română-engleză (1992). Face parte din gruparea echinoxistă. Bursieră la Universitatea Liberă din Bruxelles (1993), Indiana University din Bloomington (1997) și la Universitatea din Amsterdam (2000). Doctor în filologie (2002). În prezent, este conferențiar universitar la Catedra de teatru a Facultății de Litere din Cluj, în specialitatea teatrologie și estetică teatrală. Membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Volume publicate: *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban* (1997), Premiul pentru debut la Salonul Național de Carte; *Ionesco. Anti-lumea unui sceptic* (2002), Premiul „Henri Jacquier” al Centrului Cultural Francez din Cluj; Premiul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj; *Ficțiune și teatralitate* (2003).

Traduceri: Melanie Klein, *Iubire, vinovăție, reparație* (1994), în colaborare; Evelyn Underhill, *Mistica* (1995).

Coautoare a *Dicționarului analitic de opere literare românești*, coordonator Ion Pop, vol. I-IV (1998-2003).

Editura Fundației Culturale IDEEA EUROPEANĂ mulțumește
Ministerului Culturii și Cultelor
pentru sprijinul acordat la publicarea acestui volum

I

PRELIMINARII

De ce *eseu* și de ce *despre Nicolae Breban*?

La cea de-a doua parte a întrebării, aceste *Preliminarii* vor răspunde, cred, cel puțin printre rânduri.

Nu înainte de a justifica, însă, de ce eseu, și nu atât niște pagini de istorie literară, vreun „aport“ la mult invocatele și disputatele reevaluări literare din 1990 încoace. Simplu: dintr-o opțiune temperamentală și livrescă deopotrivă (însoțită de luxul complacerii egoiste într-o astfel de opțiune), dintr-o irepresibilă simpatie pentru acest gen cumva suspect – întemeiat pe o estetică *à rebours* –, pe care voi încerca, în continuare, doar să îl *pseudodefinesc*; căci „a defini eseu – a-i circumscrie, a-i găsi genul proximal și diferența specifică – e o lucrare pe care“, după cum consideră, de pildă, Nicolae Balotă, „spiritul eseistic o refuză“.

Ce altceva decât, firește, fratele nelegitim și boem al studiului critic (înțeles, acesta din urmă, ca act „responsabil“, valorizator și superior didactic) mai poate fi eseu, mai exact eseu critic?

1. O *fantasmă* – leneșă, aparent lipsită de ambiție, frivolă, deci aristocratică – a *dandy*-ului din noi (altfel spus, una profund gratuită, nonfuncțională, i. e., imorală și, tocmai de aceea, estetică), cu pretext livresc, transpusă, eventual, printr-un fel de ironică ipocrizie a autorului ei, într-un limbaj exegetic – cu cât mai impersonal, cu atât mai autoritar și, pesemne, mai creditabil – ușor pretențios și scientist, asept.

2. Un aisberg, aparent autarhic, plutind peste apele, întotdeauna îndoielnice, ale unei subiectivități sedusă de propriile mofturi speculative.

3. Pură sofistică literară, drapată, cu cinică eleganță – un cinism iscat dintr-o plictiseală de comunicare și îndreptat deci împotriva cititorului, dar și unul autoflagelant –, în halatele incolore ale unei așa-zise rigori critice.

4. În ciuda tuturor mofturilor sofistice și a aparentei sale gratuități, eseul se vrea, totuși, în momentele sale (nu rare) de seriozitate și de responsabilitate, nici mai mult nici mai puțin decât o hermeneutică, fie ea și una negativă.

5. Un discurs narcisist, pliat asupra lui însuși (și totuși iradiant), îndrăgostit de iluzia propriei originalități (oricât de suspectă de diletantism ar fi, într-o epocă prin excelență intertextuală, însăși pretenția originalității); un flux textual dezinvolt, condus doar de salturile de delfin ale ideilor – născute parcă spontan, simultan cu scrierea lor –, care să-și încorporeze firesc, fără stridențe, opțiunile de lectură.

De ce, totuși, această nostalgie, fermecător-adolescentină, a originalității? La eseist, ea nu e numai una dintre consecințele firești ale unui anume tip (cel „alexandrin“) de orgoliu creator, ci și un gest scriitoricesc de *apărare* – cea mai eficientă dintre apărări, cea prin ofensivă. (E vorba de ofensiva interpretativă, concentrică, a cercurilor hermeneutice care, substanțializându-se, tind spre punctul lor nuclear, acel miez semantic aproape inefabil, o fata morgana, uneori, chiar și pentru textul prim, luat ca pretext al eseului). O apărare nu atât împotriva demonetizatorilor și, deci, inofensivelor truisme (care, conform cunoscutului paradox mucalit, sunt, până la urmă, chiar adevărate), cât împotriva aparent mai ingenioaselor și, în fond, perverselor, dictatorialelor *locuri comune*. Fiindcă, așa cum sună disprețuitorul strigăt de revoltă, sarcastic-disperat, al lui Léon Bloy: „Exegeză înseamnă, vai! *explicație*, și iată cum un monstru de Loc Comun îmi iese înaintea în drumul spre Teba. Nici când, fără îndoială, enigmă mai grea nu i s-a propus vreunui Oedip“¹.

* * *

Au existat, în procesul receptării acestui prozator de prim rang care e Nicolae Breban, fenomene care par să țină mai mult de sfera sociologiei literare. Pe de o parte, modul în care recitim astăzi proza brebaniană este afectat de recentul relativism al criteriilor de regândire a Canonului literar, deci de sincronizarea (în teoria literară și în studiile culturale) cu occidentală „dezbateri canonică“. Pe de altă parte, există, cred, o pervertire prin „afonizare“ a judecății critice asupra unui autor sau altul, fie el reprezentant al literaturii noastre din perioada comunistă, fie din perioada postdecembristă. Nu se poate nega, de pildă, la un moment dat, un anumit recul al cronicii literare, această instituție generatoare de mentalități, parti-pris-uri și tabuuri critice, în funcție de reacțiile cvasioficiale ale forurilor defunctei propagande comuniste, de-a lungul exilului concret, dar mai ales interior, pe care romancierul și l-a asumat după actul său de disidență publică față de tezele din iulie 1971. S-a creat, astfel, spectrul unor deformări în interpretarea operei unui scriitor care, denunțând snobismul elitist, mizează – cu succes, în ciuda oportunistului de ieri al unor critici, sau a indiferenței lor, poate mimate, astăzi – pe o largă și totuși selectă audiență.

Capcanele circumstanțiale aflate în calea unei lecturi lipsite de prejudecăți a „personajului“ Nicolae Breban și a cărților sale nu se opresc însă aici. Savurate, mai în secret sau mai pe față, de câțiva omniprezenți mondeni literari, pretinsele pamfleto – de fapt, pure isterii verbalizate – ale unor detractori mai vechi sau mai noi ai romancierului au la bază, în fond, ranchiune inestetic exprimate, care bântuie, ca întotdeauna, breasla scriitoricească. (Apropo de ranchiună: în opinia unui José Ortega y Gasset, de pildă, ea ar fi acea „emanație a conștiinței de inferioritate“, dublată de „suprimarea imaginărilor a celui pe care nu-l putem suprima în realitate prin propriile noastre forțe“⁴²). Un posibil sinonim, până la un punct, al ranchiunii este ceea ce autorul *Bunevestiri* definește, într-o convorbire cu prozatorul Ioan Groșan, ca fiind, în descendență nietzscheană, resentimentul – o „pornire mai adâncă a sentimentului contrariat, puternic contrariat, incapabil de a se exprima altfel, de a lua o altă formă, a creației, invidiei, răzbunării etc“⁴³ –, depistând

astfel mobilul jalnicelor atacuri ale unora dintre confracții săi belicoși. Previzibilă la rândul ei, filipica autorului *Buneinvestiri* la adresa acestora nu putea culmina decât printr-o elegant-sarcastică, paradoxală „urare“ cu iz pedagogic: „Deci, încă o dată, domnilor detractori, scumpii, dragii mei detractori care, recunosc, nu faceți puțin pentru legenda mea prezentă și viitoare, nu uitați, vă rog, să vă încheiați la haină înainte de a scuipa, nu uitați nuanța!“⁴

Lăsând însă la o parte inerentele „peticiri“ circumstanțial-resentimentare menite să căptușească meandrica „legendă“ a acestui scriitor contemporan, s-ar putea vorbi de o *pedagogie* indirectă a prozei sale, mai exact de un fenomen de prozelitism (care ar face obiectul unui alt eseu, intitulat eventual, chiar dacă ușor abuziv, *Breban și brebanienii*) stârnit de obstinația întru roman a lui Nicolae Breban. Autorul lui *Don Juan* a făcut deja – caz unic, până acum, în literatura noastră actuală – „școală“ printre câțiva scriitori considerați că ar aparține unor „generații“ sau „grupuri“ literare diferite. Căci, pe de o parte, câteva constante tipologice, pe de altă parte, o anume *atmosferă* afectivă dată de analiza abisală și de digresiunile teoretice cu iz polemic (care fac ca textul să se „surpe“ în el însuși tocmai pentru a se fortifica, astfel, în interior), atât de specifice scriiturii brebaniene, sunt lesne de regăsit la câțiva prozatori talentați și, de altfel, originali, precum, mai întâi, Mircea Săndulescu, atât în romanul său de debut, *Victorie clandestină*, cât și, mai ales, în *Tratat despre oaspeți*, apoi în primul roman al lui Stelian Tănase, *Luxul melancoliei*, la Florin Sicoie, în *Herbert*, în care palimpsestul brebanian este actualizat explicit (și chiar apologetic) în paginile de metaroman, ca și la Ovidiu Pecican, într-un roman precum *Eu și maimuța mea*, unde voitul „implant“ brebanian e însă camuflat în grilă expresionist-onirică⁵.

Revenind pentru o clipă la unele „neînțelegeri“ în receptarea prozei lui Nicolae Breban, am putea sesiza o inadecvare analitică a unor comentatori, care adoptă anumite pre-opțiuni de lectură sau grile ușor cenzurante, exterioare programului estetic al autorului *Îngerului de gips*. Dacă eseu de față traversează uneori, inevitabil, o stare polemică față de astfel de opinii critice, el o face – pentru a-și păstra coerența internă – mai mult indirect, subtextual. Aș mai adăuga că *am optat*, înainte de toate, pentru Nicolae Breban